

15. Тарасов М. М. Постструктуралистические основы современной теории текста: Дисс. ... кандидата фил. наук: 10.02.19 "Теория языка" / Тарасов М. М. – М., 2006. – 154 с.
16. Шелякин М. А. Язык и человек: к проблеме мотивированности языковой системы: учебное пособие / М. А. Шелякин. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 296 с.

Вялікова О. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КЛАСИЧНІ Й НОВІ ТЕХНІКИ ПИСЬМА В СУЧАСНІЙ ПОЕТИЦІ

Сучасна поетика перебуває під впливом ситуації постмодерну, яка не тільки вносить свої корективи до бачення і тлумачення виражальних засобів, але й сприяє новому розумінню самого терміна "виражальні засоби сучасної поетики" [6; 12; 23]. У лінгвістиці назріло питання класифікації наявних визначень термінів "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми", а також систематизації основних підходів до їхнього розуміння.

Сучасна українська стилістика (Мацько Л. І., Пентилюк М. І., Пономарів О. Д. та ін. [10; 13; 14]) визначає терміни "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми" як мовні засоби, що виконують ідейно-естетичне навантаження, проте єдиного погляду щодо природи, термінологічного визначення та класифікації стилістичних фігур учені й до сьогодні не досягли [16, 452; 9, 318].

Мета статті – простежити динаміку розвитку термінопонять "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми" крізь призму постмодернізму.

Завдання статті:

- проаналізувати визначення термінопонять "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми" у сучасній поетиці;
- класифікувати виражальні засоби та стилістичні прийоми;
- виявити зміни у співвідношенні між виражальними засобами та стилістичними прийомами з огляду впливу ситуації постмодерну на сучасну поетику.

Наразі у стилістиці тлумачення термінів "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми" не є однозначними [1; 7; 11; 15; 17; 24; 25]. Сформувалися три протилежні підходи до визначення термінів "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми": 1) *дифузний (диференційний підхід)* (І. В. Арнольд, І. Р. Гальперін, А. Н. Мороховський, О. П. Воробйова, Н. І. Лихошерст, М. М. Кожина та ін.), представники якого наводять комплексну класифікацію "виражальних засобів" та "стилістичних прийомів"; 2) *інтегративний підхід* (В. А. Кухаренко, Ю. М. Скребнев, Л. І. Тимофеев та С. В. Тураєв, В. В. Одинцов, Л. І. Мацько та ін.), прибічники якого тяжіють до поєднання понять "виражальні засоби" та "стилістичні прийоми" або до інтеграції одного поняття у склад іншого; 3) *синтетичний підхід* (М. Н. Епштейн, Ільїн І. П., Павличко С., Л. І. Белехова та ін.), виникнення якого зумовлено ситуацією постмодерну, де простежується нове бачення поетичних прийомів.

1. В рамках *диференційного підходу* виконано роботи зі стилістики І. В. Арнольд та І. Р. Гальперіна [1; 24]. У своїй праці зі стилістики І. В. Арнольд розглядає стилістичні засоби як дві опозиції: зображувальні й виражальні та виражальні засоби й стилістичні прийоми. Зображувальними засобами мови при цьому називаються всі

види образного використання слів, словосполучень і фонем, поєднуючи всі види переносних найменувань загальним терміном *тропи* (метафора, метонімія, гіпербола, літота, іронія, перефраз і т. д.) [1, 54]. Виразальні засоби, чи фігури мовлення, не творять образів, а підвищують виразність мовлення та посилюють її емоційність за допомогою особливих синтаксичних побудов: інверсії, риторичних питань, паралельних конструкцій, контрасту і т. д. [там само]. І. В. Арнольд наводить визначення стилістичних прийомів І. Р. Гальперіна. Стилiстичний прийом – це навмисне і свiдоме посилення якої-небудь типової структурної і/чи семантичної властивості мовної одиниці (нейтральної чи експресивної), підвищеної до загального статусу, яка стає генеративною моделлю [24, 30; 1, 55]. За таким підходом основною диференційною ознакою стає намір чи цілеспрямованість використання цього чи іншого елемента, протиставлена його існуванню в системі мови [1, 55]. Для стилістики декодування як стилістики інтерпретації, а не породження тексту (якою є сучасна стилістика 21-го століття) таке розуміння не є актуальним, оскільки читач не має даних для того, щоб визначити, навмисне чи ненавмисне (інтуїтивно) використаний той чи інший троп [там само].

У “Стилiстичні англійської мови” А. Н. Мороховського, О. П. Воробйової, Н. І. Лихошерста дається комплексне визначення виразальних засобів та стилістичних прийомів в опозиції один до одного на морфологічному, фонологічному та синтаксичному рівнях [17, 50–140]. Виразальний засіб існує в мові завдяки наявності денотативного і конотативного значення елементів мови, які виявляються в синонімічній парадигмі [17, 70]. Бідність системи виразальних засобів на морфологічному рівні компенсується можливістю широкого використання стилістичних прийомів, під якими розуміють навмисний зсув у складаній дистрибуції одиниць мовлення, у даному випадку морфем і словоформ [17, 71]. Стилiстичний прийом на морфологічному рівні виникає або в результаті зміни синтагматичної послідовності морфем у контексті слова, або в результаті зміни синтагматичної послідовності словоформ у контексті речення [17, 72]. На фонологічному рівні виразальні засоби відсутні, оскільки жодна фонема не може бути стилістично маркованою щодо іншої, проте на фонетичному рівні можуть бути створені стилістичні прийоми [17, 50]. Виразальні засоби на синтаксичному рівні становлять синтаксичні моделі речень, які несуть додаткову логічну або експресивну інформацію, що сприяє підвищенню прагматичної ефективності висловлювання та мовлення у цілому [17, 138]. Стилiстичний прийом на синтаксичному рівні може утворюватися за рахунок транспозиції моделі речення у мовленнєвому або ситуативному контексті [17, 139].

У “Стилiстичному енциклопедичному словникові” М. М. Кожині дається визначення таким термінам, як стилістична фігура і виразальні засоби мови та підкреслюється той факт, що у сучасній стилістиці немає загальноприйнятої точки зору на природу, термінологічне визначення і класифікацію стилістичних фігур [18, 452]. М. М. Кожина визначає *стилiстичну фігуру* як синтагматично формалізований стилістичний прийом, який збудований на прагматично мотивованому відхиленні від мовної чи мовленнєвої норми [18, 453], до складу якого іноді включають тропи [19] та/або інші риторичні прийоми [23].

Виразальні засоби мови – поняття, яке по-різному визначається у спеціальній літературі у зв'язку з неоднозначною трактовкою категорії виразальності [18, 37]. У працях деяких дослідників виразальні засоби ототожнюються зі стилістичними фігурами [1; 12] та ширше – зі стилістичними прийомами [8, 264–280]. М. Р. Савова

пише, що “засобами виразності можуть бути всі засоби мови і мовлення, якщо вони відповідають комунікативним цілям автора мовлення” [цит. за 18, 37]. Такої ж позиції дотримується й О. В. Федоров: “У системі стилю будь-який засіб або елемент мови, що виконує стилістичну функцію, є виражальним засобом незалежно від того, чи створює він у сполученні з іншими елементами враження звичності даного фрагмента мовлення, чи навпаки, змушує його виділятися в цілому по контрасту з нейтральними формами мовлення, або ж, врешті, створює контраст усередині нього, вступаючи у зіткнення зі словами чи граматичними конструкціями” [20, 73].

М. М. Кожина помічає, що одним з багатіших засобів стилістичної виразності мовлення є *засоби словесної образності*, переважно лексичні, але також і синтаксичні (метафори, метонімії, синтаксичні фігури та інші засоби) [7, 107]. Інше важливе джерело стилістичних засобів – синонімія (передусім лексична, а також граматична) [там само]. Сьогодні поняття словесної образності набуло дещо іншого значення завдяки роботам Л. І. Белехової [3; 4] та ін. У своїй праці [3] Л. І. Белехова вводить поняття словесного поетичного образу (СПО), використання якого можливо у сучасній поезії як мовного засобу, що належить як до системи виражальних засобів, так і стилістичних прийомів, поєднуючи їх.

2. Інтегративного підходу до вивчення мовних засобів дотримуються автори “Словнику літературознавчих термінів” Л. І. Тимофєєв та С. В. Тураєв, які не визначають терміни-поняття “виражальні засоби” та “стилістичні прийоми”, пояснюючи такі терміни, як троп і синтаксична фігура [16, 427; 15, 353].

Особливою є позиція В. А. Кухаренко, яка вважає загальної складовою стилістичного прийому (СП) подвійну опозицію двох значень мовної одиниці, одна з яких нормативно зафіксована в мові і не залежить від контексту, тоді як інша є контекстуальною [25, 23]. В. А. Кухаренко окремо не виділяє поняття виражальні засоби, ототожнюючи їх зі стилістичними прийомами, виділяючи СП, засновані на подвійній опозиції: 1) лексичного значення незалежно від синтаксичної організації висловлювання (лексичні СП); 2) синтаксичного значення незалежно від їх семантики (синтаксичні СП); 3) лексичного значення, які супроводжуються зафіксованою синтаксичною організацією лексичної одиниці (лексично-синтаксичні СП); 4) значень фонологічного і/чи графічного елемента мови (графічні й фонетичні *стилістичні засоби*) [там само].

Стилістично забарвленим одиницям, не поділяючи їх на виражальні засоби та стилістичні прийоми, Ю. М. Скрєбнєв дає таке образне пояснення: “книжні, урочисті, поетичні, офіціальні чи, навпаки, розмовні, сільські, діалектичні, вульгарні вислови мають дещо схоже на якийсь “надпис”, різновид “торговельної марки”, яка показує, де ця одиниця була вироблена, звідки вона є і до яких словосполучень вона підходить” [15, 20–21].

Від Аристотеля і донині класична риторика намагалася скласифікувати образні мовні засоби, породивши велику і різнотлумачну термінологію художніх засобів мови [10, 320]. Л. І. Мацько вважає, що це завдання є дуже складним, бо “художня практика мінлива, залежить від багатьох чинників та культурно-історичних умов” [там само]. У своїй праці “Стилістика української мови” вона поділяє мовні засоби на стилістичні прийоми та фігури мови, які в свою чергу поділяються на тропи і фігури [10, 318].

Поділяти стилістично забарвлені одиниці на *конструктивні схеми* та *мовні засоби посилення* пропонує В. В. Одинцов, вважаючи, що при аналізі тексту необхідно виділяти, з одного боку, конструктивні схеми, які є основою стилістичних прийомів, а

з іншого, – мовні засоби посилення [12, 113]. Конструктивні схеми забезпечать структурну цілісність, змістовну когерентність тексту як у масштабі окремих мовленнєвих одиниць, логічних одиниць, так і в масштабі цілого твору [там само]. “Багато часу лінгвісти при стилістичному аналізі звертали увагу тільки на засоби посилення, тоді як роль конструктивних прийомів також надзвичайно велика” [12, 114]. Погоджуючись із такою думкою лінгвіста, хотілося б тільки додати, що в сучасній поезії конструктивні прийоми стають навіть більш значними, ніж засоби посилення, завдяки популярності у авторів-постмодерністів.

3. Новим та актуальним на сьогодні стає синтетичний підхід, породжений новою технікою письма. Динаміка співвідношення понять “виражальні засоби” та “стилістичні прийоми” змістилася у бік зближення так, що стилістичні прийоми стають одним цілим із виражальними засобами, адже в постмодерністській поезії, яка констатує смерть автора, стилістичні засоби творяться як під час написання тексту автором, так і під час його інтерпретації читачем [2; 21]. Як зазначає автор “Енциклопедії української літератури” В. Єшкілев, “текстологічна увага переноситься з твору на процес творення, з імперативу значення на імператив екзистенції” [5]. У добу постмодернізму стало самоочевидним, що об’єктивна істина є фантомом свідомості, що доквілля перетворене на театр абсурду та апокаліптичний карнавал [9, 550] (згідно з “Енциклопедією української літератури”, апоріями українського постмодернізму стали “малий апокаліпсис” (Іздрік), “віденська ностальгія” (Петросаняк), “карнавал” (Бу-Ба-Бу), “щуроград” (Винничук), “посткарнавальний синдром” (Андрухович), “нечухана глухота нажита” (Пашковський), “рекомбінативність” (Прохасько) тощо) [5]. Художнє творення зводиться до компіляції та колажування [9, 550], які є зображувальними засобами, що поєднують в одне ціле виражальні засоби та стилістичні прийоми.

Висновки. Проаналізувавши визначення термінопонять “виражальні засоби” та “стилістичні прийоми” у сучасній поезії, можна зробити такі висновки. Наразі не існує чіткого визначення термінів “виражальні засоби” та “стилістичні прийоми”; залежно від підходу до розуміння цих понять, простежується їхнє співвідношення; нечітка межа між цими поняттями починає розмиватись у зв’язку з виникненням нових мовних засобів, які поєднують риси як виражальних засобів, так і стилістичних прийомів.

Л і т е р а т у р а :

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 304 с.
2. Барт Р. Смерть автора. От произведения к тексту. Текстовый анализ одной новеллы Эдгара По // Р. Барт. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1994.
3. Белехова Л. И. Новообразы в современной американской поэзии (лингво-когнитивный взгляд на природу образа) / Л. И. Белехова // Вісник Київ. лінгв. ун-ту. – Серія Філологія. – 1998. – Т. 1. – № 1. – С. 50–57.
4. Белехова Л.И. Образный простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. д-ра філол. наук: 10.02.04 “Германські мови” / Л.И. Белехова. – К., 2002. – 476 с.
5. Єшкілев В. Енциклопедія Української Літератури // Електронний ресурс: <http://www.proza.com.ua/enc/index.php>
6. Ильин И. П. Постмодернизм: словарь терминов / И. П. Ильин. – М.: Intrada, 2000. – 384 с.
7. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
8. Культура русской речи. Уч. для вузов // [Под ред. Л. К. Граудиной, Е. Н. Ширяева]. – М.: НОРМА-ИНФА. – 560 с.

9. Літературознавчий словник-довідник / [Редкол.: Р. Т. Гром'як та ін.]. – К.: Вид. центр “Академія”, 1997. – 748 с.
10. Мацько Л.І. Стилїстика української мови / Л.І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 463 с.
11. Одинцов В. В. Стилїстика текста / В. В. Одинцов. – М.: Наука, 1980. – 263с.
12. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К.: Либідь, 1999. – 448 с.
13. Пентиліук М.І. Культура мови і стилїстика / М.І. Пентиліук. – К.: Вища школа, 1994.
14. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – К., 1993.
15. Скребнев Ю. М. Основы стилїстики англійського язика / Ю. М. Скребнев. – М.: Астрель, АСТ, 2003. – 224 с.
16. Словарь литературоведческих терминов / [Ред.-сост. Л. И. Тимофеев и С. В. Тураев]. – М.: Просвещение, 1974. – 509 с.
17. Стилїстика англійського язика / [А. Н. Мороховский, О. П. Воробьєва, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко]. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с.
18. Стилїстический энциклопедический словарь русского язика / [под ред. М. Н. Кожинной; члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котурова, А. Н. Сковородников]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 696 с.
19. Топоров В. Н. Тропы / В. Н. Топоров // Большой энциклопедический словарь: Языкознание. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 687 с.
20. Федоров А. В. Очерки общей и сопоставительной стилїстики / А. В. Федоров. – М.: Высшая школа, 1971.
21. Фуко М. Что такое автор? / М. Фуко // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. – М., 1996.
22. Хазагерев Т. Г. Общая риторика: Курс лекций; Словарь риторических фигур / Т. Г. Хазагерев, Л. С. Ширина. – Ростов на Дону, 1999. – 133 с.
23. Эпштейн М. Н. Постмодерн в русской литературе: Учеб. пособие для студ. вузов / М. Н. Эпштейн. – М.: Высшая школа, 2005. – 495с.
24. Galperin I.R. Stylistics / I.R. Galperin. – М.: Vysšaja Škola, 1981. – 336 p.
25. Kukhareno V.A. Seminars in Style / V.A. Kukhareno. – М.: Vysšaja Škola, 1971. – 184 p.

Гапотченко Н. Є.

Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

СУЧАСНИЙ ФРАНЦУЗЬКИЙ ДИСКУРС: У ДРУКОВАНИХ ПОВІДОМЛЕННЯХ ЗМІ

Незважаючи на значну кількість альтернативних засобів інформації (телебачення, радіо, Інтернет, рекламні проспекти тощо), сучасне французьке суспільство надає перевагу друкованим засобам масової інформації. Популярність преси серед французів пояснюється її доступністю, демократичністю, зручністю, різноманітністю тем. Це пояснює актуальність вивчення сучасного французького публіцистичного дискурсу.

Різні види дискурсу були об'єктом дослідження багатьох учених (Ж. М. Адам, Р. Барт, Б. Бюфар-Море, О. Дюкро, Р. Шигліон, Д. Менгьоно та ін). Сучасна преса є також предметом вивчення з позицій лінгвістики (М. В. Бутиріна, А. В. Кікало, Т. І. Краснова, Д. Менгьоно, І. П. Мойсеєнко, Р. Є. Пилипенко, Т. В. Радзієвська, Е. Руле, М. Д. Феллер, Т. Є. Янко та ін.). Проте дискурсивні чинники друкованих ЗМІ, виданих французькою мовою, залишаються цікавим та малодослідженим матеріалом для лінгвістів.

Мета статті – розгляд основних аспектів та показників дискурсу у сучасних французьких друкованих ЗМІ.

Завдання:

– проаналізувати загальні тематичні напрями сучасного французького